

ISSN 2786-6122 (*Print*)
ISSN 2786-6130 (*Online*)

Випуск 1 (05)
2023 рік

Науковий
журнал

**ГУМАНІТАРНІ СТУДІЇ:
*ІСТОРІЯ
ТА ПЕДАГОГІКА***

**HUMANITARIAN STUDIES:
*HISTORY
AND PEDAGOGY***

Тернопіль
ЗУНУ
2023

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ

Андрій КЛІШ

УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ ЄВРОПИ: РОЛЬ
ДЕРЖАВ ТА МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ 8

Галина ДУРДАС

ГЕНДЕРНЕ ПИТАННЯ В КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ ПОЛІТИЦІ
РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ У ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ (1944–1953 рр.) 18

Степан ПРИЙДУН

ВІДНОСИНИ УКРАЇНА-НАТО В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ БАГАТОВЕКТОРНОЇ
МОДЕЛІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ (1994–2004 рр.) 36

Ігор СРІБНЯК

МАТЕРІАЛИ АРХІВНО-СЛІДЧОЇ СПРАВИ ЛІКАРЯ ІВАНА ЗАЙЦЕВА
ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ ДІЙСНОСТІ
СЕРЕДИНИ 1930-х рр. в УСРР 48

Олег СТЕЦИШИН

«МОСКВУ, ЯК ІМПЕРІЮ, ЗНИЩАТЬ ЛИШЕ САМОСТІЙНІ НАЦІОНАЛЬНІ
ДЕРЖАВИ»: ПОЗИЦІЯ ОУН (Р) ЩОДО МАЙБУТНЬОГО СРСР
НАПЕРЕДОДНІ І ПІД ЧАС РАДЯНСЬКО-НІМЕЦЬКОЇ ВІЙНИ 60

УДК 327(477) «1994/2004»

DOI: <https://doi.org/10.35774/gsip2023.01.36>

Степан ПРИЙДУН
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1047-312X>

ВІДНОСИНИ УКРАЇНА-НАТО В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ БАГАТОВЕКТОРНОЇ МОДЕЛІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ (1994–2004 РР.)

Анотація. У статті проаналізовано особливості співпраці та політичного діалогу між Україною та Організацією Північноатлантичного договору у період президентства Л. Кучми (1994–2004 р.). Визначено роль та значення відносин із Альянсом у контексті реалізації багатовекторної моделі зовнішньополітичного курсу України. Окреслено спробу української влади балансувати між глобальним Заходом та росією; відмінністю між задекларованим курсом на зближення з Альянсом та реаліями внутрішньо- та зовнішньополітичного розвитку України.

Ключові слова: Україна, НАТО, зовнішня політика, Захід, США, дипломатія, постбіполярна система міжнародних відносин.

Stepan PRYDUN
Ternopil, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1047-312X>

UKRAINE-NATO RELATIONS IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF THE MULTI-VECTOR MODEL OF UKRAINE'S FOREIGN POLICY (1994–2004)

Abstract. The article analyzes the peculiarities of cooperation and political dialogue between Ukraine and the North Atlantic Treaty Organization during the presidency of L. Kuchma (1994–2004). The role and significance of relations

© Степан Прийдун, 2023.

with the Alliance in the context of the implementation of the multi-vector model of Ukraine's foreign policy course have been determined. The attempt of the Ukrainian authorities to balance between the global West and Russia, the difference between the declared course of rapprochement with the Alliance and the realities of domestic and foreign political development of Ukraine is outlined.

Keywords: *Ukraine, NATO, foreign policy, the West, USA, diplomacy, post-bipolar system of international relations.*

Постановка проблеми. Офіційна заява України про набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору стала історичним рішенням української влади та логічним продовженням тривалого та непростого політичного діалогу й ефективної співпраці у різноманітних сферах. Російська повномасштабна збройна агресія трансформувала співпрацю України з Альянсом у ключовий імператив протидії російському вторгненню та відновленню територіальної цілісності та суверенітету. У цьому контексті особливо актуальним є дослідження різних етапів політичного діалогу та співпраці між нашою державою та НАТО, яке дозволяє проаналізувати головні досягнення, підсумки цієї співпраці та ключові стратегічні прорахунки української дипломатії і глобального Заходу в цілому.

Тривалий період в українському політичному та науковому дискурсі домінувала ідея що, виходячи з геополітичного становища нашої держави, найоптимальнішою моделлю реалізації зовнішньої політики є багатовекторність, яка передбачала збереження симетричних відносин України із Заходом і Росією. І хоча, правові основи такої політики можна простежити ще у Декларації про державний суверенітет України (16.07.1991 р.) та Постанові Верховної Ради України «Про основні напрямки зовнішньої політики України» (02.07.1993 р.), свого апогею багатовекторна модель зовнішньополітичного курсу України досягла за президентства Л. Кучми. Саме 1994-2004 рр. відзначаються активізацією інтеграційних процесів та розширенням євроатлантичних структур за рахунок колишніх держав-членів соціалістичного табору (Організація Варшавського договору), а відтак, й інтенсифікацією політичного діалогу між Брюсселем та Києвом і намаганням української влади балансувати між Заходом та РФ.

Аналіз досліджень та публікацій. Геополітична вага Альянсу в сучасній системі міжнародних відносин та важливість підтримки держав-членів НАТО у протидії російській агресії проти нашої держави зумовили істотну популярність досліджень у сфері відносин України з Організацією Північноатлантичного договору. Варто відзначити ключові наукові розвідки під авторством: Алексієвця Л. та Алексієвця М. [Алексієвець, Алексієвець, 2019], [Алексієвець, Алексієвець, Знак, 2023], Прийдун С. [Прийдун, 2019], Тодорова І. [Тодоров, 2006], Томашевича О. [Томашевича, 2002], та ін.

Мета статті – проаналізувати відносини України та НАТО в контексті реалізації багатовекторної моделі зовнішньої політики України за президентства Л. Кучми.

Приєднання України до Ради північноатлантичного співробітництва і програми НАТО «Партнерство заради миру» стали основою становлення відносин нашої держави з Альянсом. Необхідність активізації відносини з НАТО зумовлювався перспективою перетворення України на буфер між Альянсом і росією за умови євроатлантичної інтеграції колишніх членів Організації Варшавського договору.

У 1995 р. започаткований формат співробітництва Україна-НАТО за формулою «16+1» (країни НАТО і Україна), 14 вересня цього ж року за участі Міністра закордонних справ України Г. Удовенка відбулись перші політичні консультації в межах роботи цього формату. За підсумками зустрічей прийнято Індивідуальну програму партнерства Україна-НАТО, основна мета якої полягала в імплементації ключових положень програми «Партнерство заради миру». Тоді ж було оприлюднено Спільну заяву України та НАТО, що проголосила «розширення й поглиблення» відносин Україна – НАТО, які наприкінці 1996 р. дійшли у своїй еволюції до «особливих та ефективних» відносин [Томашевич, 2002 с. 39–40].

Подальше розширення інституційно-правової основи двосторонньої співпраці України та Альянсу відбулось у березні 1996 р., коли було погоджено спільний документ «Реалізація розширення і поглиблення відносин між Україною і НАТО». З квітня 1996 р. у контексті реалізації положень цього документа, відбулося перше планове засідання Політичного комітету НАТО та нашої держави з питань архітектури європейської безпеки та безпеки України як держави, яка добровільно здійснила денуклеаризацію. Особливе партнерство для нашої держави означало поглиблення співпраці України з Альянсом на усіх рівнях і у всіх вимірах – політичному, військовому, економічному, екологічному, науково-технічному, інформаційному тощо. Україна вважала такий тип співробітництва однією з основних умов забезпечення своїх національних інтересів, гарантією уникнення нового поділу Європи і запобігання створенню «сфер впливу» чи «сірих зон» безпеки в Центральній-Східній Європі. Таке особливе партнерство українська політична еліта намагалась адаптувати до багатовекторної моделі зовнішньої політики нашої держави, яка мала виконувати функцію своєрідного моста між євроатлантичною спільнотою і росією та її союзниками. Аргументація ґрунтувалась на унікальному геополітичному розташуванні, актуальність якого істотно зростала в контексті розширення Альянсу: на заході Україна межувала із майбутніми членами НАТО, на сході – росією і Білоруссю, позиція яких щодо розширення НАТО була суперечливою [Ліпкевич, 2008, с. 166].

Наступним етапом співпраці України та Альянсу стало визначення правового статусу військовослужбовців ЗСУ під час перебування на навчаннях чи інших заходах на території держав-членів Альянсу та учасників програми «Партнерство заради миру» в акцентованій угоді між Кабміном та урядами цих держав 6 травня 1996 р. [Прийдун, 2019, с. 213]

Наступним етапом активізації відносин України з Альянсом стало істотне удосконалення інституційно-правового забезпечення співпраці, зокрема 21 травня 1996 р. Л. Кучма створив Міжвідомчу робочу групу з питань участі України в програмі ПЗМ, а Указом від 3 квітня 1997 р. було створено Державну міжвідомчу комісію з питань співробітництва України з НАТО. Основне завдання комісії - підготовка пропозицій щодо співробітництва з керівниками та виконавчими інституціями Альянсу, державами-членами НАТО і учасниками програми ПЗМ. За своїм статусом комісія була дорадчим органом при Президенту України, яка також мала повноваження координації органів державної влади у сфері співпраці із Альянсом [Указ].

У першій половині 1997 року відбулися знакові події у відносинах України з Північноатлантичним альянсом. Так, 20 березня у штаб-квартирі НАТО в Брюсселі відбувся перший раунд переговорів з Альянсом щодо формалізації відносин Україна – НАТО. У квітні 1997 року в Брюсселі пройшли два раунди переговорів з НАТО на рівні експертів з цього питання. Черговий раунд переговорів Україна – НАТО із проекту документа відбувся 1 травня під час візиту тодішнього Генерального секретаря НАТО Х. Солани до Києва, а 29 травня 1997 року, на засіданні міністрів закордонних справ країн-членів НАТО в м. Сінтрі (Португалія), Генеральний секретар НАТО Х. Солана і міністр закордонних справ України Г. Удовенко парафували «Хартію про Особливе партнерство між НАТО і Україною» [Прийдун, 2019, с. 213–214].

Ключове значення у відносинах України з НАТО належить Мадридському саміту, саме в його ході, 8 липня 1997 р., відбулось підписання главами держав і урядів країн-членів НАТО і Президентом України Л. Кучмою Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО.

Хартія про особливе партнерство свідчить про визнання Північноатлантичним альянсом стратегічної та геополітичної ролі України у побудові нової схеми європейської безпеки. Обидві сторони зобов'язалися розвивати й зміцнювати своє співробітництво в галузі політичних питань та питань, що стосуються безпеки, зокрема: розвиток євроатлантичної безпеки і стабільності, включно з безпекою України; запобігання та врегулювання конфліктів, криз, підтримання миру, здійснення гуманітарних операцій; політичні та оборонні площини нерозповсюдження ядерної зброї; контроль над озброєннями та роззброєнням; експорт озброєнь та передачі супутніх технологій; боротьба з контрабандою, наркотиків і тероризмом [Хартія].

Механізмами імплементації положень Хартії стали:

- комісія Україна-НАТО на рівні послів для координації та подальшого розвитку особливого партнерства;
- консультації з комітетами НАТО у форматі «19+1»;
- візити вищого рівня та обмін експертами;
- кризовий консультативний механізм у випадку загрози територіальній цілісності, незалежності чи національній безпеці України [32].

У грудні 1997 р. Л. Кучма своїм Указом започаткував Місію України при НАТО [Указ].

Саме цей час став періодом найбільших здобутків політики багатовекторності, яка сприяла збереженню балансу сил в регіоні та налагодженню відносин з ключовими геополітичними гравцями. Проте у стратегічній перспективі, позаблоковий статус та намагання зберегти «стратегічне партнерство» з РФ, значно ускладнювало реалізації практичних кроків щодо подальшого зближення з НАТО. Варто зазначити, що вирішальне значення у відносинах Україна-НАТО належить США, як ключовій державі цього військово-політичного блоку. Для Вашингтона Україна виступала важливою запорукою стабільності та безпеки в регіоні та своєрідною протизагрозою Росії. Як зазначає Є. Магда: «Саме тому США підтримали спробу України виступити регіональним лідером, зокрема в рамках ГУАМу (Грузія, Україна, Азербайджан, Молдова). Економічною основою такого, альтернативного російським, інтеграційного проекту стала каспійська нафта, а однією з форм активності – будівництво нафтопроводу Баку – Тбілісі – Джейхан – першого на пострадянському просторі, який пройшов в обхід РФ». Це значно посилило позиції Києва на пострадянському просторі, який поступово перетворювався на реальну геополітичну альтернативу Москві [Магда, 2017, с. 69].

Таким чином, для Києва ГУАМ став зовнішньополітичним механізмом забезпечення доступу до альтернативних російському джерел надходження енергоносіїв у вигляді транскавказького нафтового коридору. Як зазначає Г. Перепелиця, акцентування уваги тільки на економічній складовій перспектив співпраці у такому форматі, завжди було слабкою стороною українського бачення ГУАМу [Перепелиця, 2005, с. 626]. Це в свою чергу, обумовлювалось небажанням загострювати відносини з РФ, яка розглядала регіональні ініціативи України як загрозу своєму монопольному лідерству на пострадянському просторі.

4 листопада 1998 р. Президент своїм указом затвердив «Державну програму співробітництва України з НАТО на період до 2001 р.» (до її реалізації було залучено 24 міністерства та відомства), яка визначала інтеграцію України до європейських і євроатлантичних структур стратегічною метою України [Указ].

Серйозним випробуванням для НАТО та міжнародної спільноти став дипломатичний аспект застосування сил Альянсу в Косово у березні 1999 р. Особливо негативно це вплинуло на імідж НАТО на пострадянському просторі, в тому числі і Україні, більшість населення якої продовжувало розглядати Альянс у контексті нав'язаних радянською пропагандою стереотипів.

У свою чергу, у квітні 1999 р. Л. Кучма запропонував посередницьку допомогу для врегулювання конфлікту навколо Косово. Основними механізмами цієї ініціативи виступала посередницька місія Генерального секретаря ООН, ОБСЄ, Руху неприєднання та України. А в якості посередників, українська сторона запропонувала яскраві політичні особистості на кшталт Н. Манделі. [Справа 185, арк. 30-32]. Позиція України щодо конфлікту в Косово полягала

у тому, що єдиною легітимною основою здійснення міжнародного військового втручання на територію суверенної держави є мандат РБ ООН. У свою чергу, Україна усвідомлювала, що рішення НАТО про початок військового втручання було прийняте в умовах ескалації насилля в Косово, а заблокованість РБ ООН продемонструвала нездатність міжнародних інституцій безпеки виконувати свою основну функцію, що свідчить про необхідність реформування сучасних механізмів європейсько-атлантичної безпеки [Справа 185, арк. 37–38].

Така виважена позиція, у поєднанні з намаганням відіграти роль у врегулюванні Косовського конфлікту, зумовлювалась зусиллям української дипломатії заручитись підтримкою НАТО під час першого засідання Комісії Україна-НАТО на Вашингтонському саміті Альянсу, який відбувся 23–25 квітня 1999 р. В ухваленій за підсумками роботи саміту резолюції Альянсу, держави-члени визнавали важливу роль нашої держави у зміцненні безпеки і стабільності у центральній-східному регіоні, а також декларували підтримку незалежності, територіальної цілісності і суверенітету нашої держави [Washington Summit Communiqué].

Не менш важливе значення належить і ухваленій новій Стратегічній концепції Альянсу, яка визначала основні принципи і завдання НАТО в нових геополітичних умовах. Особливе місце відводилось Україні, незалежність якої розглядалась НАТО як важливий чинник забезпечення безпеки і стабільності у Європі [Alliance's Strategic Concept].

Це все поставило українську владу перед вибором: реальна інтеграція до НАТО чи продовження збереження позаблокового статусу. Ключову роль у цьому плані відігравала РФ, яка докладала максимум зусиль для унеможливлення інтеграції України в НАТО. У свою чергу, Президент Л. Кучма, який здобув перемогу на виборах в 1999 р., був змушений іти на реальні кроки, спрямовані на підняття авторитету в суспільстві до нього.

Ситуацію значно ускладнювало ставлення українського населення до НАТО, оскільки переважна більшість громадян мали невиразне уявлення про Альянс, в основному сформоване ще радянською пропагандою та холодною війною. Г. Касьянов наводить такі результати соціологічних опитувань: 31–36 % респондентів позитивно ставились до ідеї вступу до НАТО. Попри це, зближення з НАТО для України було одним зі способів зближення з Європою та США, легітимацією країни у міжнародному співтоваристві та засобом балансування між Заходом та Росією [16, с. 114].

Незважаючи на євроізоляцію Президента Л. Кучми, зумовлену «касетним скандалом» та звинуваченням Києва у продажі «кольчуг» Іраку, в травні 2002 р. РНБО ухвалила Стратегію України щодо НАТО. В документі було зазначено: «Україна розглядає НАТО як основу майбутньої європейської системи безпеки і підтримує процес її розширення», а також «виходить з того, що кінцевою метою її політики, спрямованої на євроатлантичну інтеграцію, є вступ до цієї організації як основи загальноєвропейської структури безпеки» [Рішення РНБО, 2002]. Цікаво, що серед стандартних мотивів,

які пояснюють необхідність поглиблення співпраці з Альянсом (боротьба з світовим тероризмом, зміна характеру НАТО), зазначалося зближення НАТО з РФ. Як зазначає Ю. Щербак, рішення про активізацію відносин з Альянсом зумовлювалось виведенням відносин НАТО і РФ на якісно новий рівень, зокрема створення Ради Росія-НАТО [Щербак, 2003, с. 460–461]. Тобто, курс на зближення з Організацією Північноатлантичного договору продовжував реалізовуватись в контексті багатовекторної політики, українська дипломатія продовжувала працювати у фарватері російської.

Незважаючи на це, ухваленням Стратегії України щодо НАТО, Київ намагався посилити свої позиції напередодні Празького саміту Альянсу та започаткуванням Інтенсифікованого діалогу. Проте загострення внутрішньополітичної ситуації в середині України значно ускладнювали досягнення такої мети. Уособленням кризи у відносинах Україна-НАТО став Празький саміт Альянсу, на якому очільників держав розсаджували за французьким, а не англійським алфавітом, аби Президент України не сидів поруч з американським і британським очільником. Проте, Україні вдалось отримати План дій Україна-НАТО, в рамках якого повинна реалізовуватись щорічні цільові плани щодо реформ [Prague Summit Declaration, 2002].

Важливу роль у налагодженні відносин з НАТО і США стала участь української миротворчої місії у складі коаліційних військ під проводом США в іракській кампанії. Рішення Вашингтона про необхідність інтервенції в Ірак не знайшло достатньої підтримки серед союзників у Європі та стало серйозним випробуванням для трансатлантичної спільноти. Готовність України взяти участь в кампанії була надзвичайно актуальною для США, які потребували дипломатичної підтримки. Це сприяло частковому виходу України з євроатлантичної ізоляції.

Наміри України щодо інтеграції в структури Північноатлантичного альянсу підтвердив закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року. У статті 8 Основних напрямів державної політики з питань національної безпеки проголошено, що у зовнішньополітичній сфері Україна проводить активну міжнародну політику з метою «... набуття членства у Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору при збереженні добросусідських відносин і стратегічного партнерства з Російською Федерацією, іншими країнами Співдружності Незалежних Держав, а також іншими державами світу» [Закон, 2003].

Ще більш конкретно наміри України щодо приєднання до НАТО були викладені у новій редакції «Воєнної доктрини України», що була затверджена Указом Президента 15 червня 2004 року. У II розділі «Воєнно-політичні засади Воєнної доктрини», перший абзац пункту 9-го «Умови забезпечення воєнної безпеки України» викладено так: «Зміцнення довіри між державами, послідовне зниження загрози використання воєнної сили, проведення політики євроатлантичної інтеграції, кінцевою метою якої є вступ до НАТО, як основи загальноєвропейської системи безпеки». Другий абзац пункту 16-го наголошує:

«В умовах сучасної воєнно-політичної обстановки інтереси національної безпеки України зумовлюють істотне поглиблення відносин з НАТО і ЄС. Враховуючи те, що НАТО і ЄС є гарантами безпеки і стабільності в Європі, Україна готується до повноправного членства в цих організаціях». А третій абзац того ж пункту викладено так: «Активізація євроатлантичної інтеграції України з орієнтацією на вступ до НАТО як основи загальноєвропейської системи безпеки та пов'язане з цим глибоке реформування оборонної сфери держави відповідно до європейських стандартів належать до найважливіших пріоритетів як зовнішньої, так і внутрішньої політики» [Воєнна доктрина, 2004].

Однак, саме друга каденція президентства Л. Кучми ознаменувалась посиленням російського вектора зовнішньої політики України, свідченням цього є участь Києва у формуванні нового інтеграційного проєкту Кремля – Єдиного економічного простору за участі росії, Білорусі та Казахстану. Угода про створення ЄЕП була підписана 19 вересня 2003 р. в Ялті та ратифікована Верховною Радою України 20 квітня 2004 р. із досить лаконічним, але істотним застереженням: «Україна братиме участь у формуванні та функціонуванні Єдиного економічного простору в межах, що відповідають Конституції України» [Закон України, 2004].

Зближення із рф обумовлювалось істотною активізацією Москви на міжнародній арені з метою унеможливлення дистанціювання пострадянських республік від геополітичного впливу росії та початком трансформації постбіполярної системи міжнародних відносин від моно- до поліцентризму. Не менш важливу роль відіграло і посилення авторитарних тенденцій у внутрішньополітичному курсі Л. Кучми та намаганням формувати неорадянський режим на кшталт росії та Білорусі. Свідченням цього є істотне обмеження свободи слова, дискредитація опозиції, побудова олігархічно-кланової економіки та намаганням зберегти владу в своїх руках. В підсумку, це все призвело до кризи багатовекторної моделі зовнішньополітичного курсу України та фактичною євроізоляцією Л. Кучми та його оточення, що призвело до неможливості ефективної діяльності сформованої інституційно-правової бази євроатлантичного курсу та реального зближення України та Альянсу.

Таким чином, у своєму зовнішньополітичному курсі Л. Кучма відводив важливе місце відносинам з НАТО, яке в поєднанні з євроінтеграційним курсом розглядалось як чинник послаблення впливу РФ та унеможливлення перетворення України на буферну зону, намагаючись адаптуватись до нових геополітичних реалій постбіполярної системи міжнародних відносин. Очевидно, більшою мірою курс на зближення з Альянсом носив декларативний характер, що підтверджується відмінністю між задекларованою необхідністю реформ та реаліями внутрішньополітичного життя. Більше того, разом із намаганням реалізувати курс на євроінтеграцію, відносини із НАТО становили додаткове джерело легітимності для другого Президента України, який намагався балансувати між колегіальним Заходом і росією. Однак, уже на початку другої каденції президентства Л. Кучми, стало зрозумілим, що

багатовекторна модель втратила свою ефективність в умовах поступової трансформації постбіполярної системи міжнародного порядку та посилення поліцентризму в міжнародних відносинах.

Список літератури

1. Prague Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Prague, Czech Republic. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm
2. The Alliance's Strategic Concept. Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_27433.htm?selectedLocale=en
3. Washington Summit Communiqu. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C. on 24th April 1999. URL: <https://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-064e.htm>
4. Алексієвець Л., Алексієвець М. Трансформація відносин України та НАТО в 1991–2019 рр.: історичний аспект. *Український історичний журнал*. 2020. №1. С. 126–142.
5. Алексієвець, М. М. ., Алексієвець, Л. М., Знак, В. М. Україна – НАТО: історіографія відносин (1991–2020). *Сторінки історії*. 2023 (55). С. 315–337
6. Воєнна доктрина України. Затверджено Указом Президента України від 15 червня 2004 року № 648. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/648/2004>
7. Закон України Про основи національної безпеки України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, № 39, ст. 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
8. Закон України Про ратифікацію Угоди про формування Єдиного економічного простору. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1683-15#Text>
9. Касьянов Г. В. Україна 1991–2007: нариси новітньої історії. К.: Наш час, 2008. 432 с.
10. Ліпкевич С. Я. Правові аспекти співробітництва України з НАТО. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Держава та армія*. 2008. № 634. С. 163–172.
11. Магда Є. Шостий. Спогади про майбутнє Харків: Книжковий Клуб «КСД», 2017. 208 с.
12. Перепелиця Г. Україна та ГУАМ у новій архітектурі регіональної безпеки. *Україна дипломатична. Науковий щорічник*. 2005. Вип. 6. С. 623–635.
13. Прийдун С. Трансформація зовнішньої політики України : європейсько-атлантичний аспект (1991–2015) : дис. ... канд. істор. наук. Тернопіль, 2019. 302 с.

14. Рішення РНБО від 23 травня 2002 р. Про стратегію України щодо НАТО. URL: <https://archives.gov.ua/International/Strategia.pdf>
15. Співробітництво з НАТО. Том №4 // ВДА МЗС України. Ф. 1 («Документи з основної діяльності»). Оп. 5. Спр. 185. 129 арк.
16. Тодоров І. Я. Україна на шляху до європейської та євроатлантичної спільноти. Монографія. Донецьк, 2006. 268 с.
17. Томашевич О. П. Участь України в програмах Партнерства НАТО. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2002. Вип. 6. С. 39–46.
18. Указ Президента України Про Державну міжвідомчу комісію з питань співробітництва України з НАТО. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/292/97#Text>
19. Указ Президента України Про заснування Місії України при НАТО. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1333/97#Text>
20. Указ Президента України Про Державну програму співробітництва України з Організацією Північно-Атлантичного Договору (НАТО) на період до 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209/98#Text>
21. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002

References

1. Prague Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Prague, Czech Republic. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm
2. The Alliance's Strategic Concept. Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_27433.htm?selectedLocale=en
3. Washington Summit Communiqu. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C. on 24th April 1999. URL: <https://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-064e.htm>
4. Aleksiiyevets M., Aleksiiyevets L., Znak V. Ukraina – NATO: istoriografii vidnosyn (1991–2020) [Ukraine – NATO: Historiography of Relations (1991–2020)]. *Storinky istorii*. 2023 (55). (in Ukrainian).
5. Aleksiiyevets M., Aleksiiyevets L. Transformatsiia vidnosyn Ukrainy ta NATO v 1991–2019 rr.: istorychnyi aspekt. [The transformation of Ukraine-NATO relationships in 199-2019: a historical aspect]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 2020. №1. (in Ukrainian).
6. Voienna doktryna Ukrainy [Military Doctor of Ukraine]. Zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 15 chervnia 2004 roku № 648. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/648/2004>. (in Ukrainian).

7. Закон України Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Law of Ukraine On the Basics of National Security of Ukraine.]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 2003, № 39, st. 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15>. (in Ukrainian).
8. Закон України Pro ratyfikatsiiu Uhody pro formuvannia Yedynoho ekonomichnoho prostoru [Law of Ukraine On the Ratification of the Agreement on the Formation of the Single Economic Space.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1683-15#Text>. (in Ukrainian).
9. Kasianov H. V. Ukraina 1991–2007: narysy novitnoi istorii [Ukraine 1991–2007: Essays of Recent History.]. K.: Nash chas, 2008. 432 s. (in Ukrainian).
10. Lipkevych S. Ya. Pravovi aspekty spivrobitnytstva Ukrainy z NATO. [Legal aspects of Ukraine's cooperation with NATO]. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika». Derzhava ta armii. 2008. № 634. S. 163–172. (in Ukrainian).
11. Mahda Ye. Shostyi. Spohady pro maibutnie [Sixth. Memories of the future]. Kharkiv: Knyzhkovyi Klub «KSD», 2017. 208 s. (in Ukrainian).
12. Perepelytsia H. Ukraina ta HUAM u novii arkhitekturi rehionalnoi bezpeky [Ukraine and GUAM in the new regional security architecture]. Ukraina dyplomatychna. Naukovi shchorichnyk. 2005. Vyp. 6. S. 623–635. (in Ukrainian).
13. Pryidun S. Transformatsiia zovnishnoi polityky Ukrainy : yevropeisko-atlantychnyi aspekt (1991–2015) [Transformation of Ukraine's Foreign Policy: EuropeanAtlantic Aspect (1991–2015).]. dys. ... kand. istor. nauk. Ternopil, 2019. 302 s. (in Ukrainian).
14. Rishennia RNBO vid 23 travnia 2002 r. Pro stratehiiu Ukrainy shchodo NATO [Decision of the National Security Council of May 23, 2002 on Ukraine's strategy in relation to NATO.]. URL: <https://archives.gov.ua/International/Strategia.pdf>. (in Ukrainian).
15. Spivrobitnytstvo z NATO. Tom №4 // VDA MZS Ukrainy. F. 1 («Dokumenty z osnovnoi diialnosti») [Cooperation with NATO. Volume No. 4 // State Administration of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. F. 1 («Documents on the main activity»)]. Op. 5. Spr. 185. 129 ark. (in Ukrainian).
16. Todorov I. Ya. Ukraina na shliakhu do yevropeiskoi ta yevroatlantychnoi spilnoty [Ukraine is on the way to the European and Euro-Atlantic community]. Monohrafiia. Donetsk, 2006. 268 s. (in Ukrainian).
17. Tomashevych O. P. Uchast Ukrainy v prohramakh Partnerstva NATO. [Ukraine's participation in NATO Partnership programs]. Naukovi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy. 2002. Vyp. 6. S. 39–46. (in Ukrainian).
18. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro Derzhavnu mizhvidomchu komisiuu z pytan spivrobitnytstva Ukrainy z NATO [Decree of the President of Ukraine On the State Interdepartmental Commission on Ukraine's Cooperation with NATO.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/292/97#Text>. (in Ukrainian).

19. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro zasnuvannia Misii Ukrainy pry NATO [Decree of the President of Ukraine on the establishment of the Mission of Ukraine to NATO]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1333/97#Text>. (in Ukrainian).
20. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro Derzhavnu prohramu spivrobotnytstva Ukrainy z Orhanizatsiieiu Pivnichno-Atlantychnoho Dohovoru (NATO) na period do 2001 roku [Decree of the President of Ukraine On the State Program of Cooperation of Ukraine with the North Atlantic Treaty Organization (NATO) for the period up to 2001]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209/98#Text>. (in Ukrainian).
21. Khartiia pro osoblyve partnerstvo mizh Ukrainoiu ta Orhanizatsiieiu PivnichnoAtlantychnoho dohovoru. [Charter on a special partnership between Ukraine and the North Atlantic Treaty Organization]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002.